

درآمدی بر فضای بی دفاع شهری

دکتر مرتضی قلیچ

دکتر حسن عماري

انتشارات تيسا

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

سرشناسه	قلیچ، مرتضی، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور	درآمدی بر فضای بی‌دفاع شهری / مرتضی قلیچ، حسن عمارتی؛ به سفارش اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران
مشخصات نشر	تهران: تیسرا، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۲۰۰ ص؛ جدول، نمودار؛ ۲۱×۱۴/۵.
فروست	نگاشت شهر؛ ۳۴.
فروست	فرهنگ و اجتماع؛ ۱۸.
شابک	۹۰۰۰۰ ریال؛ 7-36-6662-600-978
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
موضوع	شهرسازی - جنبه‌های اجتماعی
موضوع	فضاهای عمومی - ایران - تهران
موضوع	فضاهای عمومی - طرح و ساختمان
موضوع	پیشگیری از جرم در طراحی معماری
موضوع	پیشگیری از جرم در طراحی معماری - ایران
موضوع	شهرسازی - طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	معماری و بزهکاری
شناسه افزوده	عماری، حسن، ۱۳۵۷-
شناسه افزوده	شهرداری تهران، معاونت اجتماعی و فرهنگی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۱ ۸۵۴ ق/ ۱۶۶ HT
رده‌بندی دیویی	۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	۳۰۳۸۴۸۵

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

درآمدی بر فضای بی‌دفاع شهری
نویسندگان: دکتر مرتضی قلیچ، دکتر حسن عماري
سفارش‌دهنده: اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران
مدیر تولید: سید محمدرضا بهلول
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۲، شماره نشر: ۷۹
ویراستار: زینب معصومی‌زاده، نمونه‌خوان: زهرا ژبانی، صفحه‌آرا: فاطمه حامدی یکتا
لیتوگرافی: کارآ، چاپ: دالاهو، صحافی: کیما، ناظر فنی چاپ: مصطفی شریفی
تعداد: ۱۰۰۰ نسخه، قیمت: ۹۰۰۰ تومان، شابک: ۷-۳۶-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸
همه حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است. استفاده از مطالب با ذکر منبع بلاشکال است

انتشارات تیسّا
تهران، میدان بهارستان، خیابان ظهیرالاسلام، کوچه دیلمان، پلاک ۶، واحد ۳، تلفن: ۳۳۹۹۹۴۲۳، ۳۳۹۹۱۳۷۰
www.teesa.ir itesa@mail.com

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران
تهران، بزرگراه شهید گمنام، ابتدای بزرگراه کردستان، تلفن: ۸۲۱۰۶۰۰۰

فهرست

۹	پیشگفتار.....
۱۷	فصل یکم: مفاهیم و تعاریف.....
۱۷	مقدمه.....
۲۰	فضا.....
۲۱	فضای شهری.....
۲۷	فضاهای بی‌دفاع شهری.....
۳۱	تقسیم‌بندی انواع فضاهای بی‌دفاع شهری.....
۳۳	ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری.....
۳۳	تأثیرات اجتماعی فضاهای بی‌دفاع شهری.....
۳۵	فضای قابل دفاع.....
۳۶	مؤلفه‌های خلق فضای قابل دفاع و اهداف آن.....
۳۷	قلمرو.....
۳۸	کنترل دسترسی.....
۳۹	حمایت از فعالیت‌های اجتماعی.....
۳۹	نظارت.....
۴۶	نتیجه‌گیری: فضاهای بی‌دفاع چگونه شکل می‌گیرند؟.....
۴۹	فصل دوم: نظریه‌ها و رهیافت‌ها.....
۴۹	مقدمه.....
۵۰	رابرت زمر.....
۵۱	آرکلارک.....
۵۱	جان لنگ.....
۵۲	دیوید چپمن.....

۵۳	چین جاکوبس.....
۵۴	کوین لینچ.....
۵۶	راجر ترانسیک.....
۵۷	آموس راپوپورت.....
۵۷	اسکار نیومن.....
۵۹	نظریه‌های جامعه‌شناختی.....
۵۹	اروینگ گافمن.....
۵۹	آنتونی گدنز.....
۶۰	نظریه‌های روان‌شناختی.....
۶۳	نتیجه‌گیری.....
۶۴	نقد و ارزیابی نظریه‌ها.....
۶۵	فصل سوم: تجارب جهانی درباره کنترل فضاهای بی‌دفاع شهری.....
۶۵	مقدمه.....
۶۷	تجارب انگلستان؛ امن‌سازی در دو شهر متوسط.....
۶۹	تجارب کشور کانادا.....
۷۱	سیاست فرهنگی شهری و بازآفرینی شهری.....
۷۶	ناکامی مدل اقتصادی قطره‌چکانی.....
۸۰	تأثیر هم‌افزایی در صحنه هنرهای بومی.....
۸۶	رویکرد جدیدی به تأثیر توالی.....
۸۶	نتیجه‌گیری.....
۹۱	فصل چهارم: زنان و فضای بی‌دفاع.....
۹۱	مقدمه.....
۹۳	جنسیت و ترس از جرم.....
۹۵	مروری بر تحقیقات داخلی.....
۱۰۳	تجربه تورنتو.....
۱۰۳	تجربه دارالسلام.....
۱۰۳	کنفرانس لندن و تجارب آن.....
۱۰۴	تجربه ارتقای امنیت مرکز شهر کاوتری.....
۱۰۵	زنان و انواع فضاهای عمومی.....
۱۰۶	پیشنهادهای اجرایی.....

فصل پنجم: توزیع جغرافیایی فضاهای بی دفاع.....	۱۰۹
مقدمه.....	۱۰۹
نمونه‌هایی از فضاهای بی دفاع شهر تهران.....	۱۱۰
پراکنش جغرافیایی فضاهای بی دفاع در شهر تهران.....	۱۱۶
فضاهای بزرگ مقیاس.....	۱۱۶
نمونه‌هایی از فضاهای بی دفاع مناطق حاشیه‌ای در خارج محدوده (حریم) بر اساس منطقه.....	۱۱۷
فضاهای کوچک مقیاس در مناطق حاشیه‌ای.....	۱۱۷
فصل ششم: راهبردهایی برای احیا و بهسازی فضاهای بی دفاع.....	۱۱۹
مقدمه.....	۱۱۹
راهبرد توسعه محلی.....	۱۲۱
گسترش فعالیت نهاد های محلی.....	۱۲۲
راهبرد ایجاد هماهنگی و همگرایی فرهنگی - اجتماعی.....	۱۲۳
راهبرد اصلاح و بهسازی مبلمان شهری.....	۱۲۳
راهبرد حفظ حیات شبانه.....	۱۲۴
راهبرد حفظ تنوع کاربری‌ها و ایجاد کاربری‌های مختلط.....	۱۲۵
راهکارهای سازمان رفاه برای تبدیل فضاهای بی دفاع شهری به فضاهای قابل دفاع.....	۱۲۵
پیوست یکم.....	۱۳۵
مشاهده و تحلیل میدانی شاخص‌های (چک لیست).....	۱۳۹
۱. مقیاس.....	۱۳۹
۲. ازدحام.....	۱۳۹
۳. فرم فضا (قابلیت نمایانی فرم).....	۱۴۱
۴. آلودگی نمادی (بررسی خلأ اطلاعات یا وجود اطلاعات محیطی همراه کننده).....	۱۴۵
۵. آلودگی دیداری.....	۱۴۸
۶. نور.....	۱۵۰
۷. آلودگی محیطی.....	۱۵۲
۸. آلودگی صوتی.....	۱۵۲
۹. کنترل نفوذ پذیری.....	۱۵۳
۱۰. دسترسی به خدمات حمل و نقل عمومی.....	۱۵۴
۱۱. کیفیت کلی سکونت در محلات مجاور فضا.....	۱۵۵

۱۵۷.....	۱۲. کیفیت فعالیت‌ها و کاربری زمین
۱۶۱.....	پیوست دوم
۱۶۱.....	مقدمه
۱۶۳.....	تجربه فضا
۱۶۵.....	جمعیت نمونه
۱۶۷.....	ارزیابی دسترسی‌ها و کیفیت محیط
۱۶۷.....	ارزیابی دسترسی به خدمات
۱۶۸.....	ارزیابی پاسخ‌گویان از امکانات محله خود
۱۷۱.....	ارزیابی پاسخ‌گویان از امکانات درمانی محله خود
۱۸۳.....	ارزیابی کیفیت محیط
۱۹۳.....	ارزیابی کلی محله
۱۹۷.....	کتابنامه

اصولاً یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های جوامع بشری، دگرگونی و رشد کمی و کیفی آنهاست. اگر تنها بتوان یک قانون کلی برای جوامع انسانی برشمرد، بدون شک عدم سکون و دینامیسم رشد و تغییرات اجتماعی و به تبع آن تغییرات زیستی و فضایی است که بخش عمده مباحث و نظریات علمی را به خود معطوف داشته است. در این میان گذر اجتماعات انسانی از زندگی پراکنده و روستائینی به سوی شهرنشینی متمرکز که امروزه شکل غالب سکونت انسانی در همه‌جای جهان محسوب می‌شود، یکی از عمده‌ترین و جهانی‌ترین تغییراتی است که انکار آن حتی از عهده عقل سلیم نیز خارج است؛ بنابراین جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم جهان شهری است. این رشد سریع شهرنشینی و شهرگرایی تقریباً تمامی کشورهای جهان اعم از توسعه‌یافته و در حال توسعه را شامل شده و آن‌طور که از آمارها برمی‌آید حدود ۶۵ درصد از کشورهای در حال توسعه در شهرها ساکنند. شهرها به‌رغم تمام دستاوردهای تمدنی، انسانی و توسعه‌ای که داشته‌اند امروزه مملو از عدم تعادل‌های فضایی، اجتماعی و زیست‌محیطی هستند که تمام فعالیت‌های انسانی و کالبدی را تهدید می‌کند؛ به‌طوری‌که می‌توان

مدعی شد شهرها زادگاه مسائل اجتماعی هستند.

گسترش شهرها همواره با مسائل و مشکلاتی همراه بوده که برخی از آنها عبارتند از: تغییر در الگوی اشتغال، جابه‌جایی مکان زندگی افراد و پیامدهای آن، به‌هم‌خوردن ساختار محله‌ها و وارد کردن تنش بر زندگی مردم، تأثیرات زیبایی‌شناختی، تغییر در الگوی دسترسی مردم به امکانات، تأثیرات بهداشتی، ایمنی و فراغت، افزایش جرم و جنایت، تفکیک و گسست اجتماعی، آسیب‌پذیری در برابر بلایای طبیعی، خطرهای زیست‌محیطی،^۱ تأثیر مخرب فضاها بر جرایم و بسیاری از آسیب‌ها و مشکلات دیگر (فاضلی، ۱۳۸۹: ۴۲).

یکی از مهم‌ترین مسائل شهری به‌ویژه در کلان‌شهرها، مسئله «جرم» و «ناامنی» است. همه‌ساله هزاران تن قربانی خشونت‌های پیدا و پنهان می‌شوند. تهدیدهای ناشی از دریاقت و احساس ناامنی به‌وسیلهٔ افشار مختلف اجتماعی به‌خصوص زنان، کودکان و سالمندان، در بسیاری از فضاهای شهری کشور ما امری انکارناپذیر است. وجود مناطق جرم‌خیز در سطح شهر تهران از مهم‌ترین نگرانی‌های مسئولان سیاسی و اجتماعی و نیز امنیتی است. نتایج یافته‌های علمی در شهر تهران نیز بیانگر آن است که برخی مشکلات اجتماعی نظیر اعتیاد، سرقت، جرایم جنسی، دختران فراری و تشکیل مراکز فساد در برخی مناطق بیشتر از مناطق دیگر است.

به‌طورکلی هر فضای شهری گاه می‌تواند از نظر عملکردی و کالبدی نقشی متفاوت داشته باشد. مسئله این است که بعضی از فضاهای شهری به دلیل شرایط کالبدی خاص یا ویژگی‌های عملکردی در آن فضا، می‌توانند از عوامل زمینه‌ساز جرایم شهری باشند. در صورتی که از آن عملکردها شناخت

۱. که از گسترش آلودگی‌های تولیدشده بر اثر فعالیت‌های شهری ناشی می‌شوند.

پیدا کنیم، می‌توانیم با برنامه‌ریزی درست فضای شهری این نوع از جرایم را کاهش داده یا از بین ببریم و در ایجاد شرایط مطلوب مؤثر باشیم.

در این بین ارزیابی صحیح کارکرد، ساختار و آرایش فضای شهری به‌ویژه در شهرهای بزرگ مانند تهران و مناطق جرم‌خیز آن و ارائه الگوی مناسب می‌تواند عملکردهای عناصر شهری را روان و پویا کند و موجب آسایش و احساس امنیت شهروندان شود و در ایجاد یک محیط‌زیست سالم و زندگی مطلوب شهری خصوصاً برای سرمایه‌گذاری موردنظر برنامه‌ریزان شهری و اقتصادی بسیار مؤثر افتد.

بدون تردید رشد و پیشرفت هر جامعه‌ای متناسب با به‌کارگیری توانایی‌های موجود در آن جامعه است. یکی از راه‌های تحقق پیشرفت، تأمین بستر کالبدی مناسب و ایمن برای حضور فعال و ایجاد فرصت برای اقشار مختلف شهر در جابه‌جایی و استفاده از فضاهای شهری است. پژوهشگران عرصه آسیب‌شناسی اجتماعی و برنامه‌ریزان، وجود بستر فضایی مناسب برای جرم را یکی از دلایل وقوع جرم پرشمرده‌اند. برای مثال نخستین سنگ بنای نظریه کنترل مبتنی بر این فرض استوار است که وقوع جرم نتیجه عدم توازن میان محرک‌های فعالیت بهکارانه و کنترل اجتماعی یا فیزیکی بازدارنده آن است. طراحی نامناسب محیط، کوچه‌های کم‌رفت‌وآمد و خانه‌های خالی مسکونی فرصت مناسبی را برای بزهکاری فراهم می‌کند. بسیاری از رهیافت‌های رسمی پیشگیری از جرم و بزهکاری در واکنش به چنین تحولاتی در سال‌های اخیر توان خود را صرف محدود ساختن فرصت بزهکاری کرده‌اند. محور اصلی این خط‌مشی‌ها دشوارسازی هدف یعنی دشوار ساختن فرصت ارتکاب جرم است (گیدنز، ۱۳۸۸: ۳۱۱).

محققان عرصه جرم‌شناسی و مطالعات شهری به این نتیجه رسیده‌اند که

با تأثیر گذاردن بر محیط فیزیکی و موقعیت بزه‌کار و بزه‌دیده، با هدف دشوار یا سلب نمودن امکان وقوع جرم و کاستن از جاذبه‌های محیطی بزه‌کاری می‌توان از آمار جرایم کاست. فضاهای بی‌دفاع شهری از جمله فضاهایی هستند که به دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی، فرصت بزه‌کاری و خشونت در آنها بالاست. این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌ای مشخص و امکانات نظارتی اعم از نظارت طبیعی اجتماعی و فیزیکی، موجب شده میزان جرایم و آسیب‌های اجتماعی در آنها قابل توجه باشد. موضوع رابطه بین فضای شهری و کنش‌های اجتماعی مانند جرم و خشونت از موضوعات جدیدی هستند که خارج از اسلوب‌های درون‌رشته‌ای بررسی می‌شوند.

پیچیدگی و تنوع زندگی شهری، پیوند و به‌هم‌وابستگی زنجیره‌ای مشکلات اجتماعی و فضایی، ضرورت اتخاذ نگاه‌های بین‌رشته‌ای و توجه به گفتمان میان‌رشته‌ای دانش را توجیه می‌کند. اساساً یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین دلایل گرایش به چنین رویکردها و فعالیت‌هایی را می‌توان در پیدایش و ظهور پدیده‌ها و مسائل اجتماعی پیچیده‌ای عنوان کرد که اجتماعات امروزی و شهروندان آن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با آن مواجه هستند. ویلیام نیوول و جولیا تامپسون کلاین در سال ۱۹۹۷ در کتاب خویش با عنوان پیشرفت مطالعات میان‌رشته‌ای مدعی شدند که میان‌رشته‌گی عبارت است از: «پاسخ‌گویی به پرسش‌ها، شناخت و حل مسئله یا مشکل و نیز تجزیه و تحلیل موضوعات پیچیده‌ای که با استفاده از دانش، روش و تجارب یک رشته یا تخصص امکان‌پذیر نباشد» (خرسندی، ۱۳۸۷: ۳۱). خلاصه آنکه واقعیت‌ها و مشکلات مربوط به تحولات اجتماعی، مسائل انسانی و آسیب‌های زیستی و محیطی هر روز پیچیده‌تر و مشکل‌تر می‌شوند. شناخت و فهم رابطه میان ابعاد و سویه‌های این مسائل

مستلزم دوری جستن از رویکردهای واگرا و تخصص‌گرایانه محض است (خرسندی، ۱۳۸۷: ۳۹). به‌راستی در جهان امروزی چه واقعیت و سیستمی پیچیده‌تر از شهر و زندگی شهری می‌توان یافت که با مشکلات پیچیده و چندوجهی دست‌به‌گریبان نباشد؟

شرایط تأمین و برطرف کردن نیاز به امنیت و ایجاد شرایط پیشگیرانه از وقوع جرم به‌ویژه در شهرها نیازمند اتخاذ رویکردهای نوین میان‌رشته‌ای است. بررسی‌های تطبیقی در مورد آمار جرایم شهرها و روستاها نشان می‌دهد هنوز هم الگوی جرم و میزان آن در شهرها بالاتر است. یکی از دلایل این است که در روستاها به دلیل وجود روابط چهره‌به‌چهره و حاکم بودن نظارت خودجوش، احساس امنیت بیشتری وجود دارد؛ اما در جوامع شهری بزرگ یا کلان‌شهرها به دلیل عدم وجود نظارت مؤثر، احساس ناامنی یکی از مسائل اصلی و اجتناب‌ناپذیر است. بررسی همین موضوع احساس ناامنی و اکتفا کردن به روش‌های واگرایانه، برای مثال متمسک شدن به نظارت رسمی و بیرونی پلیس، خود از مصادیق نگاه‌های درون‌رشته‌ای است.

همان‌طور که گفته شد شهرها و کلان‌شهرها اغلب دارای فضاهایی هستند که بدان‌ها فضای بی‌دفاع گفته می‌شود که این فضاها عبارتند از: فضاهایی که مستعد وقوع جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی هستند. شهروندان نیز تمایلی چندانی برای استفاده از چنین فضاهایی ندارند. گاهی می‌توان مدعی نشد که کاربری روشن و مشخصی برای آنها تعریف نشده است. کتاب حاضر به واکاوی و شرح بسط این فضاها پرداخته و تلاش کرده تا اسلوب رویکردهای میان‌رشته‌ای را رعایت کند؛ زیرا گرایش به حوزه‌های چندرشته‌ای به‌ویژه در عرصه مطالعات شهری روزه‌روز آشکارتر می‌شود. حوزه‌های شهری با مفاهیمی مانند فضای شهری، فضای قابل دفاع و فضای

بی‌دفاع تاکنون مورد علاقه رشته‌های مختلفی^۱ بوده است. هرکدام، از این رشته‌ها با رهیافت معرفت‌شناختی و روش‌شناختی خاص خودشان بُعدی از ابعاد پیچیده شهری را به صورت منفرد مطالعه کرده‌اند (افروغ، ۱۳۷۷). به هر حال آنچه بیش از هر چیز واجد اهمیت است مطالعه هم‌زمانی و بین‌رشته‌ای حوزه‌های متنوع شهر از جمله فضاهای شهری است.

اهمیت پرداختن به این موضوع با توجه به بحران شهرنشینی در ایران محسوس‌تر خواهد بود. اغتشاش فضایی و کالبدی حاکم بر نظام توسعه شهری حاکی از این است که رهیافتی جامع برای سامان‌دهی فضاهای شهری وجود ندارد. حال آنکه روان‌شناسان و صاحب‌نظران علوم محیطی در پژوهش‌های خود اثر شکلی مظاهر ناهنجاری را بر ایجاد الگوهای رفتاری آسیب‌زا به اثبات رسانده‌اند.

فصل اول کتاب به تعریف مفاهیم اساسی اختصاص دارد و مفاهیمی مانند فضا، مکان، فضای شهری، فضای قابل دفاع و نیز فضای بی‌دفاع از منظر علوم مختلف بررسی خواهند شد. در انتهای فصل نیز مصادیق، ویژگی‌ها و شاخص‌های کالبدی، روان‌شناختی و نیز جامعه‌شناختی فضاهای بی‌دفاع شهری و چگونگی شکل‌گیری این فضاها تبیین و تحلیل خواهند شد. بدیهی است در تعریف مفاهیم مذکور، رویکرد میان‌رشته‌ای لحاظ می‌شود.

فصل دوم به نظریه‌های جامعه‌شناختی و جغرافیایی مرتبط با فضاهای بی‌دفاع شهری اشاره دارد. به بیان یان کرایب نظریه‌ها هرگز قادر نیستند پاسخی نهایی درباره رویدادها ارائه دهند و هریک از آنها تنها می‌توانند در روشن ساختن بخشی از واقعیت مؤثر باشند؛ اما کوشش اساسی ما در ارائه نظریه‌ها بیشتر به آنهایی معطوف می‌شود که اولاً به چگونگی شکل‌گیری

۱. از قبیل جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای شهری، اقتصاد شهری، برنامه‌ریزی شهری و نیز معماری و شهرسازی

فضاهای بی‌دفاع شهری پرداخته و ثانیاً پیامدهای آسیب‌شناختی این فضاها را مورد توجه قرار می‌دهند. اگرچه در پاره‌ای از این نظریه‌ها می‌توان راهبردهایی را برای بهسازی این فضاها یافت.

فصل سوم، تجارب برخی از شهرهای جهان را در برخورد با فضاهای بی‌دفاع بررسی خواهد کرد. در این فصل ابتدا توصیفی از وضعیت شهرها قبل از اقدام از حیث بی‌دفاعی مطرح می‌شود و سپس از سیاست‌هایی یاد می‌شود که مسئولان و متولیان توسعه شهری در جهت رفع بی‌دفاعی به کار گرفته‌اند. از آنجا که سیاست فرهنگی به معنای تبدیل فضاهای بی‌دفاع بزرگ‌تر مثل پادگان‌ها و بنادر فرسوده به مراکز فرهنگی، در دستور کار این شهرها قرار گرفته است، در بخش نتیجه‌گیری به موضوع احیا و بازآفرینی شهر و محلات آن از طریق سیاست فرهنگی نیز اشاره‌هایی خواهد شد.

در فصل چهارم، از منظر جنسیت به فضاهای بی‌دفاع نگریسته شده است. این فصل به تحقیقات صورت گرفته در زمینه ترس زنان در فضاهای شهری در تهران و نیز راهبردها و تجارب جهانی پیرامون این موضوع پرداخته و راهبردهایی را در مورد نحوه بازسازی و ایجاد امنیت بر پایه تحقیقات موجود ارائه خواهد کرد.

فصل پنجم به وضعیت شهر تهران از لحاظ گستردگی فضاهای بی‌دفاع و ناامن براساس آمارها و پیمایش‌های موجود اختصاص دارد. مطالب این فصل از طریق منابع و مدارک موجود در سازمان زیباسازی شهرداری تهران و پایگاه داده‌های اجتماعی و فرهنگی معاونت فرهنگی و اجتماعی گردآوری شده‌اند. البته پژوهش‌های نیروی انتظامی در حوزه پیشگیری از جرم نیز اطلاعات نسبتاً خوبی در این زمینه محسوب می‌شدند که در حد امکان از آنها نیز استفاده شده است.

فصل پایانی به راهبردهای عملیاتی اخذشده از نظریه‌ها و تجارب کشورهای

مختلف می‌پردازد؛ راهبردهایی که به منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از فضاهای بی‌دفاع شهری و ایمن‌سازی این فضاها انجام شده است.

تشکر و قدردانی

دوستان زیادی به درجات مختلف در تألیف این کتاب ما را یاری نموده‌اند که لازم است قدردان همه آنها باشیم. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران بالاخص آقای دکتر محمّدی علاوه بر پیشنهاد تدوین این کتاب، در ایجاد شرایط مناسب برای تولید اثر، همکاری بی‌شائبه‌ای را فراهم نمودند. خانم‌ها صوفی و کاکویی، در پایگاه داده‌های اجتماعی و فرهنگی نیز از هیچ مساعدتی دریغ نورزیدند، همچنین سرکار خانم ناهید حسینی از روزهای ابتدای کار در جمع‌آوری منابع و فیش‌برداری تأثیر بسزایی در تدوین نهایی کتاب داشته‌اند که باید قدردان ایشان باشیم. دوستان عزیز در رشته شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری مهندس محمدباقر ابراهیم‌زاده و بهروز کرملو نیز منابع مرتبط با موضوع را از منظر مهندسی شهرسازی در اختیارمان قرار داده و نکات بسیار مفیدی ارزانی داشتند.

امید است این اثر ناچیز مورد استفاده پژوهشگران و مدیران شهری قرار گیرد و در زمینه مباحث علمی و عملیاتی راهگشا باشد. نگارندگان هیچ دایعه‌ای مبنی بر تخصص و تسلط کامل بر حوزه‌های گوناگون ندارد؛ اما تلاش کرده‌اند در حد بضاعت از سایر رشته‌های علمی برای تبیین و تصریح موضوع بهره بگیرند و طبعاً چنین کار بلندپروازانه‌ای عاری از خطا نخواهد بود و در نهایت ضمن پذیرش مسئولیت تمامی خطاها، از هر نوع پیشنهاد و نقد سازنده‌ای استقبال خواهند کرد.

مرضی قلیچ - حسن عماري